

פרק ד: על שאלה "רחבה" ושאלה "צרה"

מבוא

פרק זה עוסק במאפיין צורני של שאלות: היקף השאלה - האם היא רחבה או צרה, ואיזה היקף נחוץ לכל הקשר?

כשיש קושי להחליט אם ההיקף של שאלה מסוימת מתאים להקשרה, כדאי להרחיב את השאלה או להצר אותה ולבחון מה "מרוויחים" ומה "מפסידים" בכל ניסוח.

להלן דוגמאות לשאלות ההולכות ונעשות צרות.

1. האם הצגות של הבימה בחורף '92 היו טובות?
 2. האם "חתולה על גג לוחט של פח" בביצוע הבימה היתה טובה?
 3. האם המשחק של שולה (שם בדוי) ב"חתולה על גג לוחט של פח" ביום ה' ה-24.9.92 במערכה הראשונה היה חופשי וטבעי אך לא מוגזם?
- לאור הדוגמאות נבחן את יתרונותיהן וחסרונותיהן של שאלות צרות ורחבות יחסית.

יתרונותיה של השאלה הרחבה יחסית:

- * **השאלה הרחבה מאפשרת מגוון רחב של תשובות** - בשאלה מס' 1 ההתייחסות לטיב מבלי להגדיר מהו, מאפשרת להתייחס לכמה מאפיינים של טיב ההצגה - כגון: בימוי, משחק, תפאורה, עושר ההצגה ועוד.
- * **השאלה הרחבה איננה מכוונת את המשיב לסוג התשובה** - ייתכן שהמשיב מבין משאלה צרה מס' 3 שעליו לגנות את ההגזמה במשחק של שולה והוא יעשה את מה שמצפים ממנו. לו נוסחה אותה שאלה באופן רחב יותר (למשל: מה מאפיין את משחקה של שולה, לדעתך, בהצגה הזו?) ייתכן שלא היה מתייחס לטבעיות המשחק כלל.
- * **השאלה הרחבה מסייעת לארגון הלמידה** - כיוון שהיא יכולה לשמש שאלת מפתח שתוביל לשאלות אחרות - לדוגמה, פירוט המובנים השונים של מהי הצגה טובה, תוך התייחסות למכלול הצגות "הבימה" פותחת פתח ללימוד מקיף יותר של הנושא.
- * **שאלה רחבה היא גם שאלה חסכונית, כאשר התשובה עליה חוסכת שאלות נוספות** והיא גם מועילה כאשר רצוי לצמצם את מספר השאלות - למשל, כאשר המשיב עסוק.

חסרונותיה של השאלה הרחבה יחסית:

- * **השאלה הרחבה איננה ממקדת את השואל;** לא תמיד היא מבהירה לו מה הוא מעוניין לדעת - השואל לא הגדיר לעצמו לפני שניסח את השאלה מהי הצגה טובה.
- * **השאלה הרחבה איננה מכוונת את המשיב** והוא יכול לפזר מידע שאינו רלוונטי/מעניין לשואל - למשל, המשיב בחר לספר רכילות ששמע על שחקני הבימה בעוד שהשואל מעוניין לשמוע דווקא על סגנונות הבימוי.

לשאלה הצרה יחסית אין את המגרעות של השאלה הרחבה, אך היא גם אינה נהנית מיתרונותיה. היא ממוקדת אך לא תמיד חסכונית. היא איננה מסייעת לאירגון מידע. כדי לנסח שאלה צרה דרוש ידע ותרגול רב. לפיכך עלינו להבחין בין שני סוגי השאלות בהקשרים שונים ולדעת באילו מההקשרים רצוי לנו להשתמש בשאלה רחבה יחסית ובאילו - בשאלה צרה יחסית.

מטרות:

1. לזהות שאלות צרות ורחבות יחסית לפי הקשרן
2. לתרגל מעבר משאלות צרות יחסית לרחבות יותר ולהיפך
3. לבחון באילו מצבים טוב לנסח שאלות רחבות יחסית ובאילו נעדיף שאלות צרות יותר.

מבנה כללי ללימוד הפרק

התחל:

במשחק "זרוק לי שאלה":

- * **הצג בפני התלמידים כללי משחק בכדור דמיוני:**
 - לפני כל "זריקת כדור", "הזורק" מנסח שאלה
 - אם השאלה צרה - "זורקים" ותופסים כדור קל"
 - אם השאלה רחבה יותר - "זורקים כדור כבד יותר".
- * **התחל מניסוח שאלה רחבה ו"כבדה". כל אחד ש"תופס" את ה"כדור", מצר את השאלה וה"כדור" הולך ונעשה "קל" עד שהוא "נעלם".**

המשך:

* עבור על הפעילויות במבנית לתלמיד, מעמ' 34 עד עמ' 37, על-פי סדרן. בכל הפעילויות

הדגש את העקרונות הבאים:

1. ההקשר קובע איזו שאלה צרה ואיזו שאלה רחבה
2. המונחים צר ורחב הם מונחים יחסיים
3. יש מצבים שבהם טוב לשאול שאלות רחבות יחסית, ויש מצבים שבהם עדיפות שאלות צרות יחסית. טיב השאלות תלוי במטרת השואל, במאפייני המשיב ובמאפייני המצב שבו נשאלה השאלה.

1. ראיון ממוקד - פעילות ליחיד (לבית)

מטרות:

1. לתרגל מעבר משאלות רחבות יחסית לצרות יותר
2. לבדוק אילו שאלות טובות בהקשר נתון.

לפניכם דוגמה לשאלה אחת רחבה יחסית וכמה מהשאלות הצרות הכלולות בה, אך יש לשים לב גם לשאלות צרות נוספות, שיתכן וינוסחו עליידי התלמידים.

שאלה מספר: מהי האווירה בבית-הספר?

א. להלן כמה שאלות המתייחסות לאווירה בבית-הספר:

- האם רוב התלמידים אוהבים את בית-הספר?
- איזה יחס שורר בין מורים ותלמידים?
- האם תלמידים פונים אל המורים בשמם הפרטי?
- איזה יחס שורר בין התלמידים לבין עצמם?
- האם יש תופעות של אלימות בבית-הספר? ועוד.

- ב. כאן יש לצפות לבחירה אישית של התלמיד מאחר שכל אחד מעוניין לאסוף מידע אחר על בית־ספר כתנאי לבחירה בו (אם בחירה כזו אכן אפשרית).
- ג. יש חשיבות לניתוח ההקשר בו נשאלה השאלה ביחס לנוסח השאלה המוצע. דרשו מהתלמידים לנמק את הצעותיהם ביחס לאותו הקשר.

קישור ויישום:

חשוב לעמוד על המאפיינים הצורניים לשאלות המתאימות למצב שהוצג במבנית לתלמיד. שימוש נכון במאפיינים הופך שאלות אלו לשאלות טובות.

2. חסכני השאלות - פעילות ליחיד

מטרה:

לתרגל מעבר מכמה שאלות צרות לשאלה אחת רחבה, הכוללת אותן בתוכה.

ניתן לנסח שאלות רחבות שונות; עליכם לבדוק האם השאלות אכן כוללות את חלק הארי של השאלות הצרות יותר.

להלן דוגמה אחת לשאלה רחבה אפשרית: אילו שירותים סיפק לכם בית ההארחה? בכל שאלה שהתלמידים ינסחו יש לבדוק אם היא אכן כוללת את השאלות הצרות. אפשר לחזור למשימה בתרגיל הקודם ולבקש מהתלמידים לנסח שאלה צרה שכלולה בשאלה הרחבה.

שאלות צרות 1,2,3 { שאלה רחבה ← שאלה צרה

3.

מטרה:

לבדוק אילו שאלות טובות בהקשר נתון.

פרטו על הלוח את המאפיינים של משולש ההקשר. בררו - האם להעדיף שאלה רחבה? או אחת מהשאלות הצרות?
בקשו מהתלמידים לנמק את הצעותיהם בהתייחס להקשר של השאלה.

לא תמיד צפויה זהות בין תשובה לשאלה רחבה לבין תשובות לכל השאלות הצרות שאליהן היא מתייחסת. תשובה לשאלה רחבה עשויה להתעלם מפרטים ולמצות עיקר מסוים; ואילו התשובות על השאלות הצרות מתייחסות לאוסף הפרטים הכלולים בכל אחת מהשאלות.

4. בודקים אפיון של "צר" ו"רחב" בהקשר רחב - פעילות ליחיד

מטרות:

1. זיהוי שאלות צרות ורחבות כשהקשר המידע רחב (השאלות אינן מתייחסות לקטע מידע נתון)
2. לבדוק אילו שאלות טובות בהקשר נתון.

זהו תרגיל קשה; כדי לבצע אותו התלמידים צריכים לחשוב על אילו היבטים ניתן להתייחס בתשובות לכל שאלה. ככל שהשאלה כוללת היבטים רבים יותר היא רחבה יותר. עליהם גם לשים לב למלות השאלה ("מי?" למשל, ממוקדת יותר מ"מדוע?"). לא ניתן להגיע, בתרגיל זה, להסכמה על ערך דרוג אחד של השאלה; הכוונה היא רק לחדד את הרגישות ליחס שבין השאלה לבין התשובה המצופה.

צפוי קושי בשאלות מס' 4 ו-6:

שאלה 4 היא שאלה צרה יחסית, כי היא עוסקת בהבדל מאוד מוגדר בין הזדהות הסופרת עם גיבור גברי לבין הזדהותה עם גיבורה נשית.

שאלה 6 רחבה יחסית, על אף שגם היא עוסקת בהבדל. זאת משום שהנושא רחב יותר- כתיבה בכלל. כאן אפשר להתייחס לסגנון הכתיבה, ללשון, לנושאים, לדמויות, למסרים חברתיים ואחרים ועוד.

פעילות זו דורשת רובד נוסף לדיון בכיתה, המעלה את סוגיית השאלות הטובות. על התלמידים לנסות להגדיר את מטרת המראיין. לאורו של רובד נוסף זה הגדירו ביחד את פרטי משולש ההקשר: מי שואל ומהי מטרתו? מי היא המשיבה ומהן תכונותיה הרלוונטיות כמראיינת? באילו תנאים מתקיים הראיון?

סיים:

- * רשום על הלוח את הנושאים הבאים: בחירת ספר, בחירת מצלמה, חיפוש נושא לעבודה בתחום מסוים.
- * הגדר עם התלמידים משולש הקשר לאחד המצבים לפי בחירתם.

- * בקש משני מתנדבים לשחק את תפקידיהם של שואל ומשיב, ובחר צוות שופטים שיאזינו לדושיח. כל שופט יקבל 3 כרטיסים בצבעים אדום, צהוב, ירוק.
 - מי שחושב שהשאלה צרה מדי למילוי מטרת השואל בהקשר הנתון - ירים כרטיס אדום.
 - מי שחושב שהיא רחבה מדי - ירים כרטיס צהוב.
 - מי שחושב שהיא מתאימה להקשר - ירים כרטיס ירוק.
- * התבונן בהחלטות השופטים ובדוק האם יש ביניהם אחידות דעות. לפי שיקולך, עצור **לעתיים** את הפעילות וקיים דיון על השאלה והתשובה ועל התאמתם להקשר. השופטים ושאר המאזינים יכולים לנמק את ההחלטה - הן לגבי סוג השאלה (רחב/צר) והן לגבי טיבה.